

Ole Lauridsen

Passiv og passiverbarhed på dansk og tysk 1

Abstract

It is a general and undoubtedly true assumption that the passive has a higher frequency in Danish than in German. One of the reasons for this is that the Danish language allows passivization to a much larger degree than does the German, not least because of its special -s-passive. In both languages passivization depends on the non-identity of the grammatical subject and the semantic case objective; in Danish all verbs with this feature are fundamentally passivizable, in German only when besides that they involve an element of controllability. This fact reflects special historical circumstances, developed from reflexive constructions as a substitute for the crumbling medium, the -s-passive in its inmost essence does not demand an agent and was therefore originally attached only to non-agentive verbs. On the other hand the complex passive (the *blive-/werden-passive*) seems originally to have been used only in connection with agentive verbs; the German language did not develop a new passive after the disappearance of the medium and consequently only verbs, the contents of which can at least be controlled by the subject, were absorbed in the periphrastic passive.

1. Introduktion

Det er en ganske vist ikke endeligt bevist, blandt germanister og andre fagfolk dog almindelig anerkendt og givetvis rigtig antagelse, at passiv, hvormed her menes den grammatikaliserede passiv, generelt er hyppigere på dansk end på tysk?

1. Efter foredrag holdt på Lingvistisk Kollokvium, HHÅ, 1.3.1988. Basis er Lauridsen 1987; dette arbejde, der er en del af en større undersøgelse af passiv i fagsprog, foreligger i maskinskrevet form og er opstillet på Handelshøjskoleens bibliotek. I det følgende henvises løbende til de relevante sider i arbejdet.
2. cf. Collin Eriksen, C. et al. *Tysk Grammatik*. 1. udgave, 1. oplag. København 1984, p. 148ff.; Poulsen, Sv.-O. Grammatiske termer med eksempler og forklaringer. HHÅ, internt undervisningsmateriale. Århus 1981. p. 36; Rossen, A. *Tysk Grammatik*. Bearbejdet af P.V. Christiansen, Bendt Pedersen og Harald Pors. København 1982. p. 110ff.

Ikke mindst i det merkantile fagsprog, i handelskorrespondancen, gør denne forskel sig gældende, og en væsentlig årsag hertil er en mere udtalt tendens i tysk til såkaldt personlig udtryksmåde (cf. *Wir teilen Ihnen hierdurch mit, daß.../Wir bitten Sie... vs. De meddeles herved, at.../De bedes...*); et i øvrigt perfekt handelsbrev udarbejdet af en dansksproget kan således forbiges af en alt for udstrakt brug af passiv, hvor genuine de tyske former isoleret betraget end måtte være, og en afdækning af de generelle normer for eller konventioner bag brugen af passiv i textsorten handelsbrev er dermed et såre væsentligt arbejdsområde.

En anden årsag til frekvensforskellen er, at det danske sprogsystem tillader passivering i langt videre omfang end det tyske, en fastlæggelse af systembundne betingelser for passivering på de to sprog turde da medvirke til, at de langtfra sjældent forekommende, temmelig hårtukne dansk inspirerede passiver i tekster oversat til tysk kunne undgås, altså typen *diese Probleme werden in allen Branchen gekannt* - et autentisk eksempel fra et brev udarbejdet af en dansker; her gengives selvsagt dansk *disse problemer kendes i alle brancher*.

Med andre ord, divergenserne i forekomsten af passiv i dansk og tysk, som de her altså manifesterer sig i handelskorrespondancen, bygger på dels textsortspecifikke, dels generelle systembaserede forhold. Det turde af ovenstående fremgå, at ingen af delene har været genstand for dyberegående undersøgelser, og det er min agt at søge denne for fremmedsprogundervisningen fatale lakune udfyldt i de kommende år. I første omgang har jeg måttet lade de textsortspecifikke mekanismer hvile - rimelige resultater på dette område opnås udelukkende ved analyse af endog meget store textmængder, og en sådan må afvente en forhåbentlig ikke alt for fjern etablering af relevante textcorpora. Hvad jeg så i en første fase har koncentreret mig om, er fænomenet passiverbarhed, og jeg måtte i den forbindelse bevæge mig ind i sprogsystemet, eller rettere sprogsystemerne.

2. Litteraturkritik (Lauridsen 1987, 158-173)

Passiverbarheden har som allerede anført ikke på noget tidspunkt haft forskningens virkelige bevågenhed, og hovedparten af de relevante arbejder forbigår de hermed forbundne problemer i tavshed eller henviser kritikløst til fremstillinger i diverse grammatikker. Intet sprogimmanent dansk eller tysk arbejde rummer i alle henseender brugbare ansatser, og der er således i mangt og meget tale om et "terra incognita".

Der skal her renoveres på en detaljeret gennemgang af den altså sparsomme litteratur på området; i stedet tilstræbes det at trække større linjer op ved inddragelse af typiske fremstillinger, subsidiært at fremdrage særligt svage led i disse. Første del af mine undersøgelser omfatter alene polyvalente verber, og der vil i det følgende da udelukkende blive lagt vægt på de fremstillinger, der griber netop sådanne -s- og blive- resp. werden-passiverbarhed op.

2.1. Litteraturen vedr. tysk passiverbarhed

Først litteraturen om passiverbarhed på tysk. Karakteristisk for langt størstedelen af bidragene er, at de ikke leverer en egentlig systematisk vurdering af problemet passiverbarhed/ikke-passiverbarhed, men i stedet opstiller lister over især akkusativselekerende verber eller sætninger, som udelukkende optræder i aktiv; sporadisk er disse lister så isprængt forklaringsforsøg.

2.1.1. Duden Grammatik (Lauridsen 1987, 158-160)

Et instruktivt eksempel på en sådan primært registrerende fremgangsmåde findes i Duden Grammatik, der for de transitive, altså de med akkusativisk underled forbundne verber anfører følgende ti sætningsarter med manglende passiverbarhed:

1. Sætninger med uægte reflexiv i prædiketet
2. Sætninger, hvis akkusativobjekt udgøres af en legemsdel
3. Sætninger med indholdsakkusativ (*einen Tanz tanzen*)
4. Sætninger, hvori akkusativobjekt og verbum indgår i snæver forbindelse (*Schritt halten*)
5. Sætninger, hvori akkusativobjektet angiver indhold eller mængde (*etwas enthalten*)
6. Sætninger, hvori akkusativobjektet betegner instrument eller placering (*Flöte spielen/Kopf stehen*)
7. Sætninger, hvis subjekt ikke kan handle (*der Finger juckt mich*)
8. Sætninger med neutraliseret subjekt (*es friert mich*)
9. Sætninger, der blot angiver en tilstand (*Staub bedeckt die Bücher* [sein-Passiv mulig])
10. Sætninger med verber af "haben-petspektivet" (*haben besitzten/empfangen/erhalten* etc.)

(Duden 1973,493f.)

Det skal for en ordens skyld nævnes, at Duden in casu gruppe 2 anser sætninger af typen *die Hände werden von ihm zum Zeichen der Unterwerfung gehoben*, in casu grupperne 3 og 4 sætninger af typen *der erste Tanz wurde vom Brautpaar getanzt* resp. *es wird Schritt gehalten* for mulige; de to sidstnævnte tilfælde vil i det følgende ikke blive genstand for nærmere overvejelser, al den stund der her ikke foreligger polyvalente verber i snæver forstand, førstnævnte vil derimod blive grebet op i anden sammenhæng (afsnit 5), uden dog her at blive underkastet en egentlig dybtgående analyse.

Den Dudsenske liste fremstår som et uigennemtrængeligt virvar og er reelt et manende eksempel på, hvad der kan ske eller snarere uvægerligt sker, når sprogbug og sprogsystem holdes adskilt, når sprogbetragtningen altså standser ved den rene indsamling af data. Det er vanskeligt, for ikke at sige plat umuligt at erkende nogen forskel på objekternes forbindelse med de respektive verber i 4 og 6, konfrontationen af angivelser som *inholdsmængde* (5) og *instrument/placering* (6) er aldeles u håndterlig, og fremdeles må det karakteriseres som hårdtrasket at simulere en forbindelse mellem de to sidstnævnte størrelser *instrument* og *placering*. Yderligere er 7 at betragte som en kraftig overgeneralisering, for sætninger som *er wurde von einem Auto von oben bis unten bespritzt* og *das Holz wurde von den kräftigen Wellen angeschwemmt* er fuldt ud acceptabile og har dog i den aktive udgave ikke just subjekter, der kan handle af egen drift; kravet om subjektets eller agentens handlekraft springer af en alt for snæver forståelse af den passiviske diatese³. Syntax (4), semantik, tilmed snart subjektets (7), snart objektets (5 og 6), snart selve verbets (9 og 10) inddrages uden alt i alt blot stedsvis skelen til systemet - en systematisk fællesnævner for de akkusativselektende verbers manglende passiverbarhed savnes.

Mere ensartet behandles de intransitive polyvalente verbers passiverbarhed, og her opstilles rent faktisk en fællesnævner: passive-ringsmuligheder foreligger kun, når enkeltverberne kan opfattes som "Tätigkeiten des Menschen (oder doch lebender Wesen)" (Duden 1973,93); cf. **auf einem Irrtum wird von dieser Aussage beruht* og **es wird von ihm gealliert* vs. *es wird ihm [von mir] nachgeeifert* (ibid.). Det kan ikke bestrides, at passiverbare polyvalente intransitive er aktionale, men dette er ikke forklaringen på deres passiver-

3. En vurdering af forskningens mangearterede passivopfattelser ville sprænge de foreliggende rammer. Der henvises til Lauridsen 1987,4-95.

barhed, snarere et udslag af tilfældighedernes spil; det agentive element har som allerede nævnt slet ikke den betydning som hidtil antaget. Metodisk betænkeligt er det i øvrigt, at transitive og intransitive verbers passiverbarhed/ikke-passiverbarhed behandles adskilt; førstnævnte under "Satzbaupläne", sidstnævntes i forbindelse med de generelle redegørelser for passiv - viljen til systematik er tydeligvis ikke til stede.

2.1.2. Helbig og Hertzka (Lauridsen 1987, 161-165)

Helbig, hvis omfattende bidrag til passivforskningen reelt samles i Helbig/Buscha 1984, hvortil alene her følgende henvises, arbejder væsentlig mere stringent end Duden. For Helbig kendte gnes passiv især ved det forhold, at subjektet ikke bærer kasustrollen agens, der defineres som en "als belebt vorgestellter Urheber einer Handlung, Träger einer Tätigkeit, Täter" (Helbig/Buscha 1984,165 og 560). Med andre ord, bag enhver passiv skal der skjule sig et agentivt element, og just af den grund er verber som *ähneln*, *entsprechen*, *fehlen*, *kosten*, *wiegen* samt verber, der betegner "det at have" resp. "det at få", altså verber af det overfor omtalte "haben-perspektiv" ikke passiverbare. Helbig er her helt på linje med Hertzka, der allerede i 1910, om end med andre ord og begreber, opstillede denne betingelse for passiverbarhed (Hertzka 1910,11). Et stort problem rejser sig imidlertid her: passiver af verber som *hören*, *sehen*, *auffassen* etc. er fuldt ud mulige, og deres subjekter er ikke agenter. Hertzka inddrager intetsteds disse "tyre i portcelænsbutikken", men Helbig søger at tage dem ved hornene, idet han anfører, at de relevante verber kun er umiddelbart passiverbare, når subjektet i en given anvendelse, en given situation, kan tolkes som ren agens: i *die Sonnenfünsternis ist von uns gesehen worden* har verbet *sehen* betydningen "iagttage", dette kræver en agens, og passiven er derfor acceptabel; i anden sammenhæng er passiven derimod tvivlsom: *sehen* har i *der Unfall ist von uns gesehen worden* indholdet "overvære tilfældigt", intet agentivt element er således til stede, og anførte sætning karakteriseres følgelig som mindre grammatisk. Det hævdes, at subjekterne for de nævnte verber, *hören*, *sehen* etc, ud over basalt at have en funktional-semantisk status som "Erkenntnissträger", "Wahrnehmungsträger" o.lign. kan hylle sig i et element af agentivitet, at subjekterne er "demi-agentive", halvagentive, og passiverne lidt polemisk udtrykt derfor kun halvrigtige (Helbig/Buscha 1984,71 og især 170).

Metodisk er det uheldigt, at bestemte rent syntaktiske forhold - dvs. det, at der stik mod den tilgrundliggende passivforståelse rent faktisk kan passiveres -, at rent overfladebetingede mekanismer dikterer indførelsen af en art semantisk kasus; Helbig afleder nemlig i øvrigt sådanne af prædikatslogiske forhold, der i deres placering uden for selve sproget naturligvis ikke indgår i noget samspil med syntaxen (Helbig 1982,11). Yderligere har en række informanter, hvorom senere, samstemmende angivet, at de anser begge passiver *die Sonnenfinsternis ist von uns gesehen worden* og *der Unfall ist von uns gesehen worden* for fuldt ud acceptable, og det ses således atter, hvor vanskeligt aginstanken lader sig forbinde med passiven, samt hvilke tillempninger der skal til, når denne funktional-semantiske størrelse fastholdes som afgørende faktor i spillet +/- passiv; her skal det for fuldstændighedens skyld tillige anføres, at afgrænsningen af agens som +anim, som Helbig givetvis har overtaget fra Fillmore (Fillmore 1968, 24), ikke er rimelig, cf. de allerede nævnte sætninger *er wurde von einem Auto von oben bis unten bespritzt*, *das Holz wurde von den kräftigen Wellen angeschwemmt*. En anden væsentlig begrundelse for overhovedet at afvise tilstedeværelsen af et agentivt element som passiverings-forudsætning, er, at agentive reflexive verber (*sich waschen*) samt agentive verber med objekt i form af beklædningsgenstand (*er zog den/ seinen Mantel an*) subordiært legemsdel (*er hob die Hände*), når frases sporadiske undtagelser, ikke, hvilket nedenfor (afsnit 5) begrundes, kan omsættes til passiv; sådanne tilfælde er da også blot registreret hos Helbig (Helbig/Buscha 1984, 172).

2.1.3. Steube og Walther (Lauridsen 1987, 166-168)

Ganske andre veje end Duden og Helbig går østtyskerne Steube og Walther, der anser alle ikke passiverbare polyvalente verber som afledninger af en grunddiatese, i hvilken det logiske subjekt og det logiske objekt falder sammen med hhv. det grammatiske subjekt og det grammatiske objekt. Karakteristisk for de ikke passiverbare afledninger er da, at det grunddiatetiske forhold brydes, hvorved det grammatiske subjekt bliver identisk med det logiske objekt; således er i fx *mich überkommt die Lust*, ... *mich* logisk subjekt, men grammatisk objekt, og hele udtrykket skal alt i alt forstås som afledt af *ich empfinde plötzlich stark die Lust*. Anførte og andre lignende sætninger antages ikke at kunne passiveres, fordi deres subjekt ab ovo opviser et forhold mellem syntaktiske og logiske relationer, der

nøje svarer til passivens - denne antages just at foreligge i sætninger, hvis grammatiske subjekt er forskelligt fra det logiske subjekt (Steube/Walther 1972,19ff.). - Et forsøg på en universalteori, unægtelig, men ikke et uproblematisk forsøg: for en række ikke passiverbare verber, bl.a. *enthalten* og *umfassen*, er det umuligt at konstruere rimelige afledningsbaser; dette registreres blot af forfatterne, som samtidig ser bort fra andre af passivforskningens evige smertensbørn *betreffen*, *gleichen*, *kosten*, *passen*, *wiegen* etc. (Steube/Walther 1972,22). Ydermere virker flere af de postulerede baser temmelig anstrengte, cf. som typeeksempel "man kann großes Gedränge sehen", opført som grundlag for ikke passiverbart *es gibt großes Gedränge*; her undertrykkes uden rimelig grund og forklaring possibilitiesfaktoren "kann" (Steube/Walther 1972,21), og til sådanne kunstgreb må forfatterne ty i alle øvrige relevante sammenhænge.

Steubes og Walthers grundkonception kan som Helbigs altså ikke indfange alle tilfælde af manglende passiverbarhed, kan altså ingeniende karakteriseres som en fast sammenhængende systematik; kun en delmængde tilgodeses, og det ikke uden visse metodiske brud, og hertil kommer, at ingen af teorierne kan forklare de principielt mulige, men kun sjældent anvendte passiver af typen *das Heilmittel wird vom Kranken gebraucht* - der opereres i alt for høj grad med enten eller. Som Helbig indskrænker forfatterne sig endelig til udelukkende at nævne, at passiv ikke er mulig ved ellers klart passiverbare verber med legemsdel som objekt og tilføjjer yderligere det vigtige moment, at samme forhold gælder, hvor andre objekter determineres af reflexivpossessivum (fx *er wusch sein Kind*) (Steube/Walther 1972, 22f.) - denne blotte konstateren undergraver de basale synspunkter yderligere.

2.1.4. Beedham (Lauridsen 1987, 42-45)

Et andet forsøg på generalteori har englænderen Beedham som ophavsmand. Ved af uforklarlige årsager udelukkende at inddrage perfekte verber i sine basisundersøgelser når han frem til den erkendelse, at passiv er et perfektivt aspekt (Beedham 1982,84), og at kun verber, der er kompatible hermed, er passiverbare (Beedham 1982,62-73 og 95-100); ubehagelige undtagelser er så blandt så utrolig mange fx *bekommen*, perfektivt og ikke passiverbart, samt de store mængder af fuldt ud passiverbare imperfektiva. Der er her snarere tale om en exotisme end om en brugbar tese.

2.2. Litteraturen vedr. dansk passiverbarhed

2.2.1. Mikkelsen (Lauridsen 1987, 160f.)

Dansk forskning har ikke bidraget voldsomt til fastlæggelsen af passiveringshindrende mekanismer. I sin ordføjningslære fra 1911, genoptrykt 1975, går Mikkelsen på sæt og vis frem som Duden (Mikkelsen 1975, 377f.), foretager altså i hovedsagen en registrering af ikke passiverbare verber. Det bliver dog ikke ved den rene listen op, i et enkelt tilfælde søger forfatteren at nå frem til en forklaring på manglende passiverbarhed, nemlig ved verber som *angå*, *ligne*, *tilhøre* etc.; han anfører, at disse ikke forbindes med egentlige genstandsled, men med hensynsled (Mikkelsen 1975, 378), der generelt kendetegnes ved at stå i et fjernere forhold til verbet end genstandsleddet (Mikkelsen 1975, 85). Netop i forbindelse med denne almene ledbeskrivelse angiver Mikkelsen, at passivs subjekt er identisk med den egentlige genstand for verbalhandlingen, altså med aktivs genstandsled, og han skitserer dermed for så vidt en begrundelse. Vanskeligt er det imidlertid objektivt at måle de to relevante ledrelationers styrke, og da Mikkelsen i sin videre redegørelse for hensynsledenes væsen gør gældende, at disses sammenholdt med genstandsleddene fjerner forhold til det styrende verbum afsøres ved, at de ikke kan blive subjekt i passiv, altså ved, at passivering ikke kan gennemføres ved verber udelukkende med hensynsled (ibid.), er man unægtelig lige vidt. Mikkelsen er nu ikke alene om denne ringslutning; tyskeren Johannes Erben bruger ganske samme ræsonnement ved *angehen*, *kosten* etc. (Erben 1980, 241).

2.2.2. Hansen (Lauridsen 1987, 156)

Hansen behandler kun reflexivernes manglende passiverbarhed, men støder modsat de hidtil nævnte forfattere frem mod en forklaring: at passiv af reflexiva ikke forekommer, skyldes, at den er ganske udenzweck, da agens og patients falder sammen (Hansen 1967 III, 146). En del af sandheden ligger skjult i disse ord, som jeg siden hen (afsnit 5) skal påvise det ganske summarisk.

3. Passiverbarhed og verbalvalens (Lauridsen 1987, 96-150)

Alt i alt har forskningen, som det vil ses, og som det allerede er omtalt, ikke leveret virkelig brugbare instrumenter hverken for sprogimmanente eller kontrastive studier, og man må med henblik på afdekning af passiverbarhedsfaktorerne således gå nye veje. Selv var jeg i en ret tidlig fase af mit arbejde overbevist om, at forholdet mellem syntaktisk og semantisk valens var af afgørende betydning, dette selvsagt inspireret af Mikkelsens, Hertzkas og Helbigs ganske vist langfra uangribelige tanker, og jeg fulgte dermed dette spor.

3.1. Syntaktisk valens (Lauridsen 1987, 150)

Hvad angår syntaktisk valens, lagde jeg mig i Helbigs kølvand, idet jeg selvfølgelig erkendte og fortsat erkender, at der i hans system findes visse gordiske knuder, og at detailbeskrivelserne ikke alle er fuldt tilfredsstillende⁴; dog kommer man næppe uden om, at Helbigs valensapparat alt andet lige er det mest brugbare af alle fremlagte, behageligt jordbundet, behageligt frit for svært håndterlige teoretiske vidtløftigheder, som det er.

3.2. Semantisk valens (Lauridsen 1987, 97-149)

At finde et velegnet fundament for den semantiske valens er derimod en mere kilden sag. Siden Fillmores første artikler i 1966 og 1968 er markedet i bogstaveligste forstand blevet oversvømmet med kasusteoretiske bidrag, og langt de fleste forskere har opstillet egne større eller mindre kasusarsenaler. Kasusteoriens gennemgående problem er de diverse kasus' status, antal og art. Jeg skal her af naturlige årsager renoncere på en egentlig forskningsberetning for som ved passiverbarhedsbidragene i stedet at indskrænke mig til at trække sådanne hovedlinjer op, som kan belyse hvorfor jeg valgte at gå delvis egne veje. I det følgende inddrages udelukkende Charles Fillmores arbejder; ikke fordi disse er mere kritisable end så mange andre, tværtom, snarere fordi de heri registrerede problemer har generel karakter og dermed findes i så at sige hele den øvrige littera-

4. Helbigs mange arbejder på området opsummeres i Helbig/Schenkel 1975.

I Fillmores "The Case for Case" fra 1968 (Fillmore 1968b) opfattes kasusrollerne oplagt som universale kategorier, hvilket umiddelbart ethvert seriøst arbejde med disse i valenssammenhæng; ganske vist benytter Fillmore i adskillige sammenhænge begrebet "relationship" om sine kasus (bl.a. Fillmore 1968,21) og anfører, at de virker på verbet via den samlede proposition (ibid., 51), dvs. den egentlig indholds bærende del af sætningen, sætningen uden modaliteter som tempus, modus og aspekt (ibid.,23). Men just i hans markant fremførte tanke om, at kasus eller kasuskombinationer selekterer verberne (ibid.,27-31 og fodnote 34, s. 26) og ikke omvendt, som rimeligt var, hvis der forelå relationer, samt i tildelingen af særlige semantiske træk (+/- hum etc.) til kasusrollerne (ibid., 24f.) foretager han klart en kategorialisering.

Fillmore blev kritiseret skarpt for denne ujævnhed, og han søgte så at skærpe sine synspunkter i afhandlingen "Some Problems for Case Grammar" fra 1971 (Fillmore 1971). Allerede i (1968a), før "The Case for Case", og i 1969 havde han i et par lexikalistiske studier forsøgt at etablere en forbindelse mellem et prædikatslogisk og kasussemantisk plan, en efter min opfattelse meget væsentlig anset, idet tanken kan bidrage til at kasusrollerne relationale status underbygges. Dette princip greb han nu op i 1971, men han nåede ikke frem til tilfredsstillende resultater - han opstiller i sit arbejde ingen systematik, regner med kun én abstrakt overordnet prædikator, cause, og forudsætter ingen hierarkisk opbygning af prædikationen, men lader reelt denne være identisk med den konkrete sætningsproposition, altså med en i sidste ende lineæriseret konstituentstruktur (Fillmore 1971, især 255); heraf følger umiddelbart, at han til syvende og sidst ingenlunde opererer på prædikationsstrukturer, men på lexikaliserede verber.

I 1977 tog Fillmore i artiklen "The Case for Case Reopened" (Fillmore 1977) endelig problemet med de semantiske kasus antal og art under behandling. Han antager, at grupper af verber knytter sig til forskellige *scene*; *sell*, *spend*, *buy*, *pay*, *cost* er således forbundet med "købsscenen", som altid involverer en køber, en sælger, en vare og betalingsmiddel. *Sell* bruges så for at bringe sælger og lader interessen samle sig om køber på køber og penge, *pay* og sælger etc. (Fillmore 1977,72f.). Til grund for denne opfattelse ligger unægtelig en prædikatslogisk idé, men beklageligvis gennemføres den ikke: bestemte relationer såsom "køber", "sælger" introduceres, og disse realiseres så på det lexikaliske plan som kasus-

roller - dette må ganske vist udledes af artiklen, klart formuleret står det intetsteds; hvor 71-artiklen altså ikke skelnede skarpt, er der her visse ansatser til en klarere systematik. Uheldigvis forbigstres de af det basale scene-begreb, der jo igen er underkastet den totale subjektivitet - over hvor mange og hvilke scener disponerer virkeligheden og sproget? Problemet kasusrollernes tal og art er i realiteten ombyt- tet med problemet scenernes tal og art.

For på en eller anden måde at få hold på kasusrollernes status, forfulgte jeg tanken om, at de afledes af argumentrelationer på det prædikatslogiske plan - her igen med behørig skelen til Helbig, som siden begyndelsen af 70'erne har forfægtet dette synspunkt (cf. 2.1.2.). Tager man eksempelvis verbet *give*, tilsiger teorien, at dettes faktiske anvendelse følger på en tankemæssig gengivelse af en bestemt situation i den objektive verden, og denne gengivelse, der reelt er identisk med verbets betydningsstruktur, kan udtrykkes i prædikatslogiske termer som følger

caus(x(incep(thab(y,z))))

Verbaliseret: et x handler, så at der sker den forandring, at y har z.

Når denne forestilling lexikaliseres, opsuges samtlige prædikatorer i verbaltemaet, og argumenternes relationer til deres enkeltprædikatorer realiseres som kasusroller; disse er dermed klart lexikaliske træk, hører alene til verbets betydning. Helbig opstiller ingen systematik for det prædikatslogiske plan; jeg inddrog derfor den russiske germanist Aruijunows teser og afprøvede dem kritisk på samtlige 292 lemmata i Helbigs og Schenkels valensordbog, i alt ca. 3000 betydninger - eller efter min opfattelse enkeltverber, da de såkaldte betydninger overhovedet bæres af fundamentalt forskellige medspillervalg -, yderligere disse 3000 verbers danske pendanter samt en gruppe af i henseende til passivering generelt problematiske verber, der ikke har fundet optagelse i valensordbogen.

Det viste sig hurtigt, at Aruijunows ca. 50 primitive eller elementare prædikatorer ikke så nær alle er primitive og elementare, men for langt størstedelens vedkommende er afledt eller sammensat af et mindre antal, nemlig:

adesse(x)	=	x	existerer
caus(x,y)	=	x	handler, så at y
cogn(x,y)	=	x	har informationen y
correspond(x,y)	=	x	modsvare y
func(x)	=	x	fungerer i overensstemmelse med sin beskaffenhed

hab(x,y)	= x har y
idem(x)	= x forbliver x
incep(x)	= x tager sin begyndelse
loc(x,y)	= x's konkrete eller abstrakte placering i forhold til y
manag(x,y)	= x har magt over y
mov(x)	= x bevæger sig
opin(x,y)	= x mener y
pars(x,y)	= x er en del af y
parv(x)	= x er lille
sign(x,y)	= x kendetegnes ved y
simil(x,y)	= x er lig y
spect(x,y)	= x relaterer sig til y
uno(x,y)	= x og y danner en helhed
vict(x,y)	= x overgår y

Yderligere tilføjede jeg

dur(x,y)	= x varer y
min(x,y)	= x er mindre end y

Med disse i alt 21 prædikatorer samt en lille gruppe modifikatorer, der i første række præger forestillingen på det aspektuelle plan, sandshedsfunktionen 7 "non" samt konjunktionen \wedge , som jeg tillader mig at tolke som angivelse af ledsagende omstændighed, har jeg kunnet beskrive verbernes betydningsstruktur, verbernes indholdsmæssige nucleus, som denne afspejler en given situation i den objektive virkelighed. Jeg fastlagde til den ende i alt fem forskellige argumentrelationer, nemlig:

genstandsrelationen (= BG):

den konkrete eller abstrakte genstand for prædikatoren

den igangsættende faktors relation (= BIE):

udløseren af det i prædikatoren liggende indhold

det psykiske udgangspunkts relation (= BPA):

udgangspunktet for den i prædikatoren udtrykte psykiske proces eller tilstand

den over noget disponerende faktors relation (= BA):

den størrelse, i hvis favør resp. disfavør en genstand optræder

den afgrænsende relation (= BO, BU, BZ):

omfangs- (BU), steds- (BO) og tilstandsrelationer (BZ), der specificerer forholdet mellem første argument og prædikatoren.

Argumenterne er i enhver henseende selvstændigt abstrakte, og det vil på baggrund heraf forstås, at de ikke forlenes med særskilte semantiske træk, at det ved eksempelvis den igangsættende faktor er uinte-

ressant, om denne i den objektive virkelighed kan handle ved egen drift eller ej.

Verberne grupperer sig herefter i tre klasser, én med dominerende prædikator caus, én med dominerende prædikator incept og én uden nogen af disse, og dette grundprincip tillader en systematisering efter følgende matrix:

Spezifikation nach Prädikatortyp und Argumentbeziehung	SEMANTISCHE GRUNDKLASSEN	ASALTYP	EXPERIMENTATIVER TYP	BENEFAKTIVER TYP	TERMINATIVER TYP
STATIVTIVE VERBEN	BG "existeren"	BG+BPA "hören"	BG+BPA "haben"	BF+BV "haben"	BG+BO v BV v BZ "sein" "dauern" "stehen"
		BG+BPA+BZ "finden" (etw. gut)	BG+BPA+BZ "finden" (etw. gut)	BG+BV+BO "schuldten"	
		BG+BV+BPA "beneficent"			
TRANSITIVALE VERBEN	BG "entstehen"	BG+BIE+BPA "erschrecken"	BG+BIE+BPA "erzählen"	BG+BV "gewinnen"	BG+BO v BZ "ankommen" "werden (zu)"
		BG+BIE+BPA+BU "antworten"	BG+BIE+BPA+BU "bitten"		
		BG+BPA "entdecken"	BG+BPA "entdecken"	BG+BIE+BV "geben" "untersützen"	BG+BIE+BO v BZ "gehen" "werfen" "machen zu"
AKTIONALE VERBEN	BG+BIE "lanzen" "schlagen"	BG+BPA "entdecken"	BG+BPA "entdecken"	BG+BIE+BV "geben" "untersützen"	BG+BIE+BO v BZ "gehen" "werfen" "machen zu"
		BG+BPA "entdecken"	BG+BPA "entdecken"	BG+BIE+BV "geben" "untersützen"	BG+BIE+BO v BZ "gehen" "werfen" "machen zu"
		BG+BPA "entdecken"	BG+BPA "entdecken"	BG+BIE+BV "geben" "untersützen"	BG+BIE+BO v BZ "gehen" "werfen" "machen zu"

Lad det så strax være sagt, at disse prædikatorer og relationer i lige så høj grad som Fillmores eller andres kasus er rene postuler; for mig er der imidlertid ikke på nogen tale om universaler el.lign., men om praktisk valgte beskrivelsesenheder, om en art fællesnævner, der kan tjene til afdækning af de enkelte betydningsstrukturer.

Som tidligere omtalt opfatter jeg som Helbig semantiske kasus som afspejlinger af argumentrelationer på prædikationsplanet, og denne status implicerer, at kasusrollerne art og antal skal modsvare argumentrelationernes. Jeg får dermed på det lexikalske plan fem kasus, nemlig:

objektiv (= o)

modsvarende genstandsrelationen

agentiv (= a)

modsvarende den igangsættende faktors relation

experientativ (= e)

modsvarende det psykiske udgangspunkts relation

benefaktiv (= b) modsvarende den over noget disponerende faktors relation
 terminativ (= t) modsvarende den afgrænsende relation

Ved lexikaliseringen opses som nævnt alle prædikatorer, men også argumenter kan optages i verbalstammen. Situationen "han hjælper en med noget" fx implicerer jo at en person modtager tilstand, altså en genstandsrelation, og denne er just fast bestanddel af selve verbalstammen på det højere liggende lexicalske plan.

Thukommes dette princip, fås en systematik som nedenfor skitserede, idet verber med udtrykt objektiv benævnes explicit objektivistiske, verber med opsuget objektiv heroverfor implicit objektivistiske:

Spezifikation nach Kasusrelation		BASALTYP	EXPERIENTIATIVERTYP	BENEFAKTIVERTYP	TERMINATIVERTYP
SEMANTISCHE GRUNDKLASSEN					
S	EXPLIZITE OBJEKTIVISCHE	o "existieren"	o-c "hören"	o-b "haben"	o-t "sein"
A			o-e-t "finden" (ewr. gut)	o-b-t "schuldigen"	"daumen"
T			o-b-c "beneiden"		"stehen"
I					
V					
E	IMPLIZITE OBJEKTIVISCHE		c-t "wundern"	b-t "brauchen"	
Y					
N	TRANSITIONALE VERBEN	o "entstehen"	o-c "entdecken"	o-b "gewinnen"	o-t "werden (zu)" "landen"
A					
M					
I	AKTORALE VERBEN	a "anzien"	a-c "erschrecken"	a-b "unterstützen"	a-t "gehen"
S			a-c-t "bitten"	a-b-t "helfen"	
C					
H					
E					
V					
E	KAUSATIVE VERBEN	a-o "schlagen"	a-o-c "erzählen"	a-o-b "geben"	a-o-t "werfen"
R			a-o-c-t "antworten"	a-o-b-t "schicken"	"machen zu"
B					
E					
N					

4. Undersøgelsens resultater (Lauridsen 1987, 151-225)

Af de 6000-6500 verber, jeg havde undersøgt med henblik på prædikatslogisk struktur, udvalgte jeg i alt ca. 1300 typiske, klassificerede disse efter det netop viste system og allierede mig med henved 100 informanter for at få enkeltexemplarernes passiverbarhed vurderet ved andet end introspektion. Jeg er fuldt ud på det rene med

de voldsomme problemer, informantundersøgelser indebærer, men til bedømmelse af netop ikke-passiverbarhed er der ingen anden vej frem, corpora kan selvsagt intet afsløre i så henseende. Passiverbarhed derimod kan naturligvis undersøges på baggrund af textsamlinger, men jeg havde i 86/87 ikke adgang til tyske sådanne og ej heller til tilstrækkeligt bredt afvandede danske; altså baserede jeg mig også her på informanternes vurdering af forholdene.

Nu var resultaterne, der i øvrigt stemte ganske overens med mine egne vurderinger, ganske entydige, informanternes reaktioner var altså overhovedet sammenfaldende:

1. Danske og tyske aktorale og kausative akkusativselektorerende eller med præpositionalobjekt forbundne verber (cf. ovenstående skema) er fraset sporadiske undtagelser alle fuldt ud passiverbare (*købe, sælge, bede, hilse på, tale til* etc.)
- 1a. Passiv af tyske verber med kun genitivisk eller dativisk undertled anses formulig, men absolut påfaldende og ualmindelig (*gedenken, helfen* etc.)
2. Blandt de akkusativselektorerende danske og tyske transitiviale og explicit objektivistiske verber er de, hvis subjekt, hvis "Nominativergänzung", har kasusrollen objektiv, i k e passiverbare (*ske* (der skete ham en ulykke), *tilhøre* (det tilhører mig) etc.)

At tysk, som tilfældet er, foretrækker aktiv af ellers passiverbare verber med ikke-akkusativisk og ikke-præpositional, altså med genitivisk eller dativisk medspiller (1a), skyldes givetvis, at størstedelen af de verber, der selekterer nævnte kasus, på forhånd ikke kan passiveres på grund af sammenfald subjekt-objektiv; der mangler med andre ord produktive analogimønstre.

Ses der bort fra 1a, et tysk specifikum, afsløres en strukturel overensstemmelse af ganske vidtrækkende omfang, men i andre sammenhænge, altså hvor sammenfaldet objektiv-subjekt ikke gør sig gældende, skilles vandene.

For dansks vedkommende er i princippet alle verber med det nævnte træk objektiv ≠ subjekt passiverbare. Undtagelserne er få, fx det stativ benefaktive *have* (*en hund haves af drengen), det stativ benefaktiv-terminative *behøve* (*din medvirken behøves af os) samt de transitionale benefaktive verber *få* og *finde*, det sidste netop med indholdet "få" (han fandt tid til...) og dermed forskelligt fra det kausative *finde* = "opsøre". Der er i disse tilfælde efter mit skøn ikke tale om systembrud i egentlig forstand; den manglende passiverbarhed skal snarere henføres til udefra kommende forhold: det

benefaktivt-terminative trivalente *have* (*have bogen i samlingerne*) er fuldt ud passiverbart, ja optræder vel overhovedet hyppigst i passiv, cf. (*bogen*) *haves på Det kongelige Bibliotek* - en notits, adskillige vil have set igen og igen på biblioteksbestillinger. Denne højfrekvente brug af stammen *hav-*, der selvfølgelig har berøringspunkter med det almene besiddeverbum *have*, men samtidig afviger markant derfra, har så at sige taget patent på passiven, eller bedre, sprogbrogrugen retoncerer af tydelighedsgrunde på brug af alment *have* i passiv. Noget ganske tilsvarende gør sig gældende ved *få*, *finde* og *behøve*. Der findes de facto et *få* i passiv, og igen først og fremmest i passiv, *fås* med modalfaktor = "er (til) at få" (*mærket fås i alle førende forretninger*) - som *haves* har dette *fås* lagt beslag på passiven, eller, atter, *få* = "erholde" ofrer sin plads i passiv på entydighedens alter. Mens *haves* og *fås* nok nærmer sig medium, idet aktiven vel efterhånden er en saga blot, er det rene og igen ofte forekommende media, der forhindrer *behøve* og *finde* (= "få") i at overgå til passiv - *behøves* (cf. *der behøves adskillige undersøgelse*, *før resultaterne foreligger*) = "være nødvendig" og (*der findes* = "(der) er" forhindrer passivering af aktiverne *behøve* og *finde*, en passivering ville føre til sammenfald mellem passiv og medium med tvetydighed som følge. Ydre forhold betinger ligeledes den manglende passiverbarhed ved *komme på* (en tanke), *komme til* (penge): transitionalt, ikke passiverbart *komme* benyttes ofte i abstrakte sammenhænge (cf. *komme i en vanskelig situation*), og sådanne brede frekvens påvirker stammens passiverbarhed i negativ retning. Af samme grund optræder i øvrigt agentivt *komme ind på* og *komme tilbage til* kun i aktiv.

Førend jeg går over til den tyske passiverbarhed ved stativ og transitionale verber, hvis subjekt ikke har den funktional-semantiske status objektiv, en kort redegørelse for valget mellem dansk -s- og blive-passiv i præsens; kun præsens, for i præteritum gør sig visse med stammeudlyden forbundne indskrænkninger gældende (Mikkelsen 1975,379f.), og disse medfører, at -s-passivens analogimønstre i præteritum overhovedet er svage, hvorfor formen alt i alt bliver mindre frekvent.

Ved de aktorale og kausative verber vælges der i hovedsagen form efter aspekt: -s-passiv benyttes især ved durativitet, blive-passiv da ved perfektivitet; altså vælges *taget bæres af søjler* hellere end *taget bliver båret af søjler*, og omvendt *forbryderen bliver henrettet i dette øjeblik* hellere end *forbryderen henrettes i dette øjeblik*. Hvor præsens har futurisk indhold, gælder de selv samme forhold.

Heroverfor peger informanterne ved de stativ og transitionale

verber med forbløffende konsekvens på -s-passiv (*byen anes i kinnings randlbrevet modtages af direktøren*), og her må da andre mekanismer end rent aspektuelle være afgørende. For mig at se driver historiske faktorer deres spil: -s-passiven er som bekendt en nordgermansk nydannelse, udviklet af reflexivkonstruktioner (-s < enklitisk reflexivum -sik). Reflexiva forudsætter ingenlunde en udefra virkende igangsættende kraft, og dette forhold lever videre i -s-passiven, der så umiddelbart vil gå i spænd med ikke-agentive verber. Heroverfor står så blive-passiven, der kunne synes generelt at have fordret et igangsættende element - moderne tysk underbygger denne tanke (s.ndf.), og jeg kan nævne, at en mindre analyse af passiv i gotisk, som jeg har foretaget for at få tag om forholdene i det tidligst overleverede germansk, viser, at ikke-agentive verber aldrig optræder i den gotiske pendant til blive/werden-passiv med hjælpeverbet *wairþan*, men alene i den urgamle stærkt reducerede medium eller i wisan-passiv, dvs. hvad der svarer til være/sein-passiv. Holder her skitserede tanke stik, hvad meget tyder på, kan vi for dansks vedkommende afdække en blanding af et aspektuelt (aktorale og kausative verber) og et snarest funktional-semantisk betinget system (stativ og transitionale verber). Tænkeligt er det, at den funktional-semantiske deling er den ældste: Da den oprindelig reflexive form efterhånden antog klar passivisk betydning og blev variant til den komplekse passiv, altså moderne dansk blive-, moderne tysk werden-passiv (der i øvrigt også er unikal i indoeuropæisk sammenhæng), omfattede den i overensstemmelse med sin proveniens formodentlig først de verber, som ikke implicerer agentiv, i den her anvendte ganske brede forstand, og måske da oprindeligt slet ikke kunne optræde i den perifrastiske form. Da -s-passiven som en art biprodukt rummer et durativt element, og da hovedparten af dens verber overhovedet er stativ, fik sproget nu rådighed over et aspektuelt udtryk, som efterhånden generaliseredes ved de agentive verber.

Som jeg ovenfor gjorde gældende, spiller det funktional-semantiske også ind ved de tyske transitionale og stativ verber uden sammenfald mellem objektiv og subjekt. Det viser sig nemlig, at verber, der undrager sig enhver indflydelse fra subjektets side, ikke optræder i passiv; her har vi antagelig forklaringen på, at *haben, besitzen, empfangen, kennen* og *wissen*, for nu blot at nævne en mindre gruppe, ikke kan passiveres, mens passiv af *sehen, hören* etc. accepteres glatvæk; hvad enten man bevidst eller ubevidst ser eller hører noget, så er syns- og høresanserne underlagt menneskets vilje, er til syvende og sidst kontrollerbare, og dét altså

i modsætning til "det at have", "det at få".

Interessant er det, at en række verber generelt omgives med vaklen - *ärgern*, *langweilen*, *wundern* kan anføres som eksempler - og denne vaklen skyldes givetvis, at en kontrolfaktor nok er mulig, men mindre oplagt; helt banalt: kedes man ved en bog, kan man lægge den væk, men det, der keder en, er en udefra kommende faktor. Men get instruktive er de to verber *erben*, det ene = "få ens ejendom efter dennes død", det andet = "få som anlæg fra forfædre". Passiv af det første mødes af informanterne med vaklen, og da man jo kunne nægte at modtage en arv, må det fastslås, at også kun en relativ kontrol foreligger; passiv af det andet derimod afvises blankt, og dette stemmer umiddelbart overens med det forhold, at besiddelsen af diverse fysiske egenskaber unægtelig undrager sig individets kontrol. Det skal ikke nægtes, at overvejelser som disse kan forekomme næsten komisk simple, men reaktionen på en sådan reaktion, må dog være: er de sproglige mekanismer nødvendigvis altid svært håndterlige, stærkt abstrakte og dunkle? Passiv af transitionale og stativ verber med genitivisk eller dativisk underled (fx. *gedenken* og *mißtrauen*) er, skal det endelig anføres, i princippet underkastet samme regler, men generelt foretrækkes aktiv som ved de aktoral og kausative verber og med samme begrundelse.

Hvorfor nu dette kontrolelement? Som tidligere omtalt var i tidlig tid antagelig kun agentive verber compatible med den komplekse passiv, dansk blive-, tysk werden-passiv; alle øvrige passiverbare verber har så optrådt i den hedengangne mediopassiv, som det gotiske, cf. ovenstående, endnu belægger, om end kun svagt. Ved mediopassivens undergang har der selvsagt fortsat eksisteret et behov for passivering, og werden-passiven har, da tysk ikke udviklede en pendant til dansk -s-passiv, bredt sig, men det hermed forbundne agentive element har haft så stærk en position, at kun verber, der rummer en faktor, der til dels korresponderer med det igangsættende element, opsuges.

5. Konsekvenser - afrunding og udblik

Alt dette må selvfølgelig have implikationer for passivforståelsen - hvad er det ved passiven, der hindrer overgang til diatesen, når det grammatiske subjekt på det funktionalt-semanticke plan er objektiv? Forudsætter man, at ethvert verballexem ved syntaktificeringen ordner elementerne i den situation, der skal beskrives eller udtrykkes, i et bestemt relationshierarki, hvis enkeltrin har bestemte stærkt abstrakte indhold, kan man støde frem mod en forklaring. Jeg

fastlægger subjektet som en slags fixpunkt, oprindelsespunkt, for verbaludtrykket, objektet eller objekterne som berørtheds punkter, som det involverede, og i strid med traditionen benævner sådant for semantiko-syntaktiske forhold. Der er her ikke tale om et funktionalt sætningsperspektiv, om end der i praksis ofte vil være sammenfald med dette, snarere om en art første basis, som der så kan opereres videre på. Ved en passivering sker der som bekendt det, at aktivens objekt bliver subjekt, mens subjektet enten fremstår som præpositionalfrase eller forsvinder. Mens aktiven altså skildrer en situation med fixpunkt i subjektet og en orientering mod et berørtheds punkt, orienterer passiven verbaludtrykket bort fra subjektet og fixerer det inden for berørtheds punktets sfære. Det er åbentbart, at indholdet "berørthed" faktisk fuldt ud svarer til indholdet af kasurollen objektiv, det involverede, genstanden; jeg forestiller mig reelt, at der her er et indhold, der i modsætning til alle andre virker på flere sproglige planer. Har nu et akkusativselektierende verbum et subjekt, der kasussemanticke er objektiv, fx *koske*, ja så foreligger der på det funktionalt-semanticke plan et forhold mellem subjektets rolle og verbet, der er identisk med det, der opnås ved passivering; foretog man en sådan, ville der på det funktionalt-semanticke plan ske en orientering bort fra verbets berørtheds sfære, og det tolererer sproget ikke.

Jeg har hidtil fokuseret stærkt på passivens fixering i berørtheds sfæren. For den fulde forståelse af passiverbarhedsproblemerne, må dog også orienteringen bort fra aktivs fixpunkt tilgodeses, for just dette forklarer, for nu at gøre det ganske kort, hvorfor reflexiva, verber med subjektets beklædning eller legemsdele som objekt undrager sig passivering: der sker intet brud med fixpunktets sfære, situationen ville ved en passivering fortsat på sæt og vis bindes til denne. Allerede Hertzka (Hertzka 1910, 3f. og 5ff.), og som ovenfor nævnt Hansen anførte hermed beslægtede tanker, men uden at sætte dem ind i nogen systematik. I visse afgrænsede tilfælde tillades passivering af sådanne komplekser, idet informanter dog betragter denne med megen skepsis. I tysk optræder passiv af reflexivum altid uden "agens"-angivelse, og verberne må derved opfattes som absolute, reflexivet som blot prædikatsdel uden reference; i dansk "afreflexiveres" verbet, idet reflexivet bortfalder (cf. *kranse frabedes*) (Lauridsen 1987, 153-157). På samme måde til-lades kun tøvende passiver af typen *benene strækkes!*, altså passiv af komplekser med aktivsubjektets legemsdel som objekt, men vel at mærke kun, når disse optræder i imperativ (følgelig afvises den Danske undtagelse (cf. 2.1.1.) generelt); som ved passiv af reflexiv

foreligger her en art absolut brug - referencen til et aktivisk subjekt undertrykkes, og passivs subjekt bliver som reflexivet del af selve verbet (Lauridsen 1987, 226f.).

Det er klart, at det her skitserede system i den praktiske sproglig foldelse kan brydes og bliver brudt, cf. ud over ovenstående Dürrenmatts *Hier wird nur gestorben* (Der Verdacht⁵) og det af Hansen registrerede, hermed korresponderende *Skulle der dø'es, så døde man uden læge* (Hansen 1967, III, 50), men alt andet lige forekommer disse parolebundne "skred" ikke på nogen måde at ryste det egentlige fundament: Dansk passiverer næsten generelt, hvor subjektet ikke er objektiv, tysk fordrer heroverfor ved stativ og transitionale verber i alle tilfælde et element af kontrollerbarhed. Det danske sprogs større passivflade betinges af den særlige -s-form.

Litteratur

- Arutjunow, A.R. (1970): Zu einem beschreibenden Modell der Semantik. Beilage zu Deutsche als Fremdsprache 4, 1970.
- Beedham, Christopher (1982): *The Passive Aspect in English, German and Russian*. Tübingen: Narr 1982. (= Tübinger Beiträge zur Linguistik, 186).
- Duden (1973): *Duden, Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*. 3., neu bearbeitete und erweiterte Auflage, bearbeitet von Paul Grebe unter Mitwirkung von Helmut Gipper, Max Mangold, Wolfgang Mentrup und Christian Winkler. Mannheim: Bibliographisches Institut 1973. (= Der große Duden: Band 4).
- Erben, Johannes (1980): *Deutsche Grammatik. Ein Abriß*. 12. Aufl. München 1980.
- Fillmore, Charles J. (1968a): Lexical Entries for Verbs, i: *Foundations of Language* 4, 1968, 373-393.
- Fillmore, Charles J. (1968b): The Case for Case, i: E.Bach and R.T. Harms (eds.). *Universals of Linguistic Theory*. New York 1968.
- Fillmore, Charles J. (1971): Some Problems for Case Grammar, i: *Osculd*, 1972, 254-265.
- Fillmore Charles J. (1977): The Case for Case Reopened, i: *Syntax and Semantics* 8, 1977, 59-81.
- Hansen, Aage (1967): *Moderne Dansk. Bind III (Sprogbeskrivelse)*. København 1967.
- Helbig, Gerhard/Schenkel, Wolfgang (1975): *Wörterbuch zur Valenz und Distribution deutscher Verben*. 3. Aufl. Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie 1975.
5. Efter Erben 1980, 85.

Helbig, Gerhard (1982): Valenz - Satzglieder - semantische Kasus - Satzmodelle. Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie 1982.

Helbig, Gerhard/Buscha, Joachim (1984): *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. 8., neubearbeitete Auflage. Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie 1984.

Hertzka, Alfred (1910): Studien zum Passiv im Neuhochdeutschen, i: *Neunter Jahres-Bericht der K.K. Staatsrealschule in Reichenberg für das Schuljahr 1909-1910*. Reichenberg 1910, 3-15.

Lauridsen, Ole (1987): Pasiv und Passivfähigkeit im Dänischen und Deutschen. Århus 1987.

Mikkelsen, Kristian (1975): *Dansk Ordopføjjingslære*. København 1975.

Steube, Anita/Walther, Giesela (1972): Zur passivischen Diathese im Deutschen, i: *Linguistische Arbeitsberichte* 5, 1972, 17-48.